

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ФОРМИ КОРУПЦІЇ

У багатьох енциклопедіях та словниках визначення корупції надається як дослівний переклад з латинської «corruption» – «корозія, роз'їдання, руйнування». Відомий російський філолог С. І. Ожегов визначав корупцію як «підкуп хабарами, продажність посадових осіб, політичних діячів».

У Довідковому документі про міжнародну боротьбу з корупцією (квітень 1995 р.) вона визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях». З цього широкого тлумачення корупції ми й виходитимемо у подальшому. На більш докладному аналізі правового визначення корупції зупинимось нижче. У Законі України «Про засади запобігання і протидію корупції», який набрав чинності 01 липня 2011 року, у ст. 1 зазначається, що **корупція – це використання суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, наданих йому службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди суб'єкту відповідальності за корупційні правопорушення, або на його вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей. При цьому, неправомірною вигодою є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, а корупційним правопорушенням – умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене суб'єктом відповідальності, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. Вказане визначення корупції викликало певні дискусії в колі як юристів практиків, так і вчених-юристів в аспекті недостатньої чіткості його викладення. Зокрема, викликає занепокоєння норма про те, що фактом корупційного діяння вважається навіть прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди або сама обіцянка/пропозиція надання неправомірної вигоди». Отже, за логікою законодавця достатнім для вчинення правопорушення є одержання у будь-якій формі (усно, письмово чи будь-яким іншим чином) згоди на одержання/надання неправомірної вигоди, і якщо факт «письмової обіцянки» можна підтвердити за наявності відповідного письмового доказу, то усна пропозиція чи усне її прийняття буде підтверджувати вкрай важко. Види та форми корупції**

Окресливши загальні риси корупції, її негативні риси, історичні та сучасні тенденції її розвитку, вважаємо за доцільне більш докладно зупинитися на видах (рівнях) корупції. Наші дослідження дають змогу виокремити чотири основні рівні (види) корупції:

«Високорівнева» (або «елітарна», «можновладна») корупція характерна для вищих ешелонів влади (вищі органи влади, центральні органи виконавчої влади, центральні апарати правоохоронних органів та судової гілки влади). Саме на цьому рівні розробляються корупційні схеми, створюються корупційні мережі. До основних форм «високорівневої» корупції слід віднести:

корупційний лобізм;

корупційний протекціонізм і фаворитизм;

таємні внески на політичні цілі, внески на вибори з наступними— «дивідендами» у вигляді високих державних посад;

перехід державних посадових осіб на керівні посади комерційних— структур, які вони, перебуваючи при владі, підтримували за державний рахунок;

поєднання державної служби з комерційною діяльністю;

роздавання податкових пільг;

надання монополії щодо певного виду комерційної діяльності;

перешкода в отриманні спеціальних дозволів, ліцензій на зайняття— певними видами діяльності (так званій «державний рекет», або торгівля дискреційною владою); призначення на відповідальні державні посади тощо.— Найбільш уразливими сферами «високорівневої» корупції є:

бюджетна сфера (у тому числі міжнародна валютна допомога);

приватизація державного майна;

паливно-енергетичний сектор;

контроль над тіньовою економікою та нелегальним бізнесом;

розподіл державної власності, землі та природних багатств України;

митна сфера.

Корупція в середніх ешелонах влади (обласного рівня). Практично тотожна корупції «елітарній». У зв'язку з меншим рівнем повноважень відрізняється меншими можливостями корупціонерів обласного рівня використовувати державну власність у своїх особистих цілях. Тут менші фінансові потоки, менша кількість великих об'єктів державної власності, обмежені й владні повноваження чиновництва. Але, зважаючи на звичайну арифметичну кількість чиновництва, шкода від корупціонерів цього рівня навряд чи менша.

Корупція «низова» (дрібного чиновництва), тобто держслужбовців які безпосередньо проводять роботу з підготовки управлінських рішень, висновків, готують або видають відповідні дозволи, інші документи, здійснюють контрольні дії, розслідування справ, безпосередньо притягають до правової відповідальності (рівень районів, міст, районів у містах).

Дрібна управлінська (низова) корупція має свою кількісну та якісну характеристику (ознаки). Специфіка сфер її поширення полягає в такому:

1) це місцевий локальний рівень (рівень муніципальної влади), де не вирішуються питання глобального, довгострокового характеру;

2) об'єктом корупції у даному випадку є задоволення «поточних» потреб громадянина владнополітичного характеру (отримання довідки, фінансової допомоги, поставлення на облік, відкриття власної справи тощо).

Найбільш «корупційно-небезпечні» сфери дрібної корупції:

- митна сфера (дрібні порушення правил митного режиму, дрібна— контрабанда, тощо);

- дозвільно-ліцензійна система;

- сфера дрібного підприємництва;

- контрольно-наглядова діяльність;

- правоохоронна діяльність;

- житлово-комунальне та побутове обслуговування населення;

- система охорони здоров'я;
- сфера освіти та дошкільного виховання.

Корупція «від злиднів». Найбільш безпечний вид корупції. Здійснюється дрібним чиновництвом не на постійній основі, ситуативно або коли вже склалося «зовсім скрутне матеріальне становище».

Її відносна безпечність полягає у тому, що корупційні дії вчиняються службовцями, які мають достатньо високий моральний рівень, люблять свою країну, поважають свій народ. В.М. Гаращук та А.О. Мухатаєв пропонують почати самостійно утворювати корупційні схеми. Цей рівень корупції ми докладно розглядати не будемо. У відсотковому підношенні він незначний, за формою проявів тотожний третьому рівню. Як уже зазначалося, види (рівні) корупції можна класифікувати за різними критеріями. Наведена нами класифікація прив'язана до рангу державного службовця. Крім зазначеної класифікації, пропонуємо поділяти корупцію за: сферами діяльності:

1) політична;

2) економічна, або ділова (бізнеселіта країни). В нашій країні, де влада зрослася з бізнесом, цей поділ є досить— умовним;

3) побутова (традиції віддячити за роботу дрібному чиновнику, лікарю та ін.); гілками влади:

1) корупція чиновництва у сфері законодавчої влади;

2) виконавчої влади;

3) судової влади.

Сюди ж слід віднести й корупцію з боку посадових осіб правоохоронних та контрольно-наглядових органів; часом вчинення:

1) ситуативна;

2) корупція на постійній основі, коли це— стає способом життя службовця, істотним матеріальним поповненням власного бюджету (або його основною статтею); способом учинення: лобізм.

Як відомо, з початку 2014 року здійснено низку важливих кроків щодо удосконалення системи запобігання і протидії корупції.

Так, упродовж 2014-2015 років Верховною Радою України прийнято пакет антикорупційних законів, якими переглянуто превентивні антикорупційні механізми у відповідності до міжнародних стандартів, а також врегульовано питання відповідальності за корупційні правопорушення.

Йдеться про **Закони України:**

1. **«Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»** від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII;
2. **«Про Національне антикорупційне бюро України»** від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII;

3. «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

Так, 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), який набрав чинності 26 жовтня 2014 року та ввівся в дію з 26 квітня 2015 року.

Даний Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Закон передбачає комплексне реформування системи запобігання корупції у відповідності до міжнародних стандартів та практик іноземних держав.

Основними складовими превентивної антикорупційної системи визначено:

- створення спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції – Національного агентства з питань запобігання корупції та Національного антикорупційного бюро України;

- правила формування та реалізації антикорупційної політики;

- антикорупційні обмеження (щодо використання службового становища, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності спільної роботи близьких осіб після припинення

- запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (види конфлікту інтересів, шляхи їх врегулювання);

- спеціальні антикорупційні інструменти (антикорупційна експертиза, спеціальна антикорупційна перевірка, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, вимоги щодо прозорості та доступу до інформації);

- захист викривачів (захист осіб, які повідомляють про факти корупції від незаконного звільнення, переведення, зміни істотних умов трудового договору);

- засади запобігання корупції у діяльності юридичних осіб;

- відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення: кримінальна (зловживання повноваженнями, незаконне збагачення тощо), адміністративна (за адміністративні правопорушення пов'язані із корупцією (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, щодо одержання дарунка (пожертви), вимог фінансового контролю тощо), дисциплінарна та цивільно-правова (за обидва види порушень);

- усунення наслідків корупційних правопорушень (скасування актів, визнання нікчемними правочинів, відшкодування збитків у судовому порядку) тощо.

Крім того, на відміну від Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» Законом України «Про запобігання корупції» доповнено такими поняттями як «пряме підпорядкування», «антикорупційна експертиза», «потенційний конфлікт інтересів», «подарунок», «правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційне правопорушення», «корупція», «приватний інтерес», «реальний конфлікт інтересів», «виборні особи».

Відповідно до статті 1 Закону, **корупція** – це:

- 1) використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із цим можливостей з метою одержання **неправомірної вигоди**;
- 2) прийняття **неправомірної вигоди** чи обіцянки/пропозиції **неправомірної вигоди** для себе чи інших осіб;
- 3) обіцянка/пропозиція чи надання **неправомірної вигоди** особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до *протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей*.

Що ж таке **неправомірна вигода**? Це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують *без законних на те підстав*.

Стаття 1 Закону дає визначення і

корупційному правопорушенню

та

правопорушенню, пов'язаному з корупцією

– це діяння, що **містить ознаки корупції**, вчинене суб'єктами, на яких поширюється дія Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

– це діяння, що **не містить ознак корупції**, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони

та обмеження, вчинене суб'єктами, на яких поширюється дія Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.